

Назар ВАСЬКІВ,

orcid.org/0000-0002-8140-0166

кандидат історичних наук,

доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Україна, Львів), email: nazik_man@yahoo.com

МІЖ АСИМІЛЯЦІЄЮ ТА СУСПІЛЬНИМ ВИЗНАННЯМ: «АНТИСЕМІТИЗМ» У ПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ТЕОФІЛА МЕРУНОВИЧА

У статті розглянуто єврейське питання у світоглядному вимірі відомого політика останньої чверті XIX – початку XX ст. – Теофіла Меруновича. На основі аналізу публіцистичної спадщини останнього виокремлено причини його зацікавлення єврейською проблематикою та узагальнено пропозиції щодо її розв'язання. Беручи до уваги певну неоднозначність оцінок в історіографії візії Т. Меруновича щодо перспектив розвитку галицьких іудеїв, пропонуване дослідження стало спробою визначити місце і роль політика у розв'язанні єврейського питання в контексті зародження та поширення антисемітського руху на європейських теренах.

Ключові слова: *Т. Мерунович, «єврейське питання», євреї, антисемітизм, Галицький Крайовий сейм.*

Nazar VASKIV,

PhD (History) Associate Professor of the Department of New

and Newest History of Foreign Countries

Ivan Franko National University of Lviv

(Ukraine, Lviv) nazik_man@yahoo.com

BETWEEN ASSIMILATION AND SOCIAL RECOGNITION: «ANTI-SEMITISM» IN THEOPHIL MERUNOVYCH'S POLITICAL ACTIVITY AND PUBLICISTIC HERITAGE

In the last quarter of the nineteenth and early twentieth centuries, the Jewish community was an important part of the political and social life of Galicia. It was the third largest community in the region, after the Ukrainian and Polish ones. The political activity of the Galician Jews was significantly influenced by the legislative reforms in the 1960s in the Austrian monarchy, due to which they obtained equal civil rights. However, the emancipation achievements of Galician Jews did not become a guarantee of their social recognition. Therefore, the solution of the Jewish question was delayed due to a number of unregulated legal principles. These legal principles attracted the attention of the well-known politician and public figure Theophil Merunovych. The main idea to this study was the attempt to determine the place and the role of the politician as well as to trace his objectivity in solving the Jewish question in the context of the spread of emancipation, assimilation and anti-Semitic ideas on the European territory.

An assessment of political activity and publicistic heritage of T. Merunovych in foreign and national historiography deserves special attention. Mostly, they are extremely negative, and the politician is presented with anti-Semitic views. In view of this, a thorough analysis of T. Merunovych's parliamentary speeches and works shows some controversy about the unambiguousness of such statements.

T. Merunovych presented his proposals for solving the Jewish question in his speeches and publications which caused a negative reaction from the Jewish population. The idea of his proposals was to abolish the norms and regulations that the Jewish population had as a national minority. Concerning the latter, then, according to T. Merunovych, having received equal civil rights, they did not want to lose them.

As of 1883, T. Merunovych had identified a number of major privileges, in his opinion, that the Jews had after the constitutional reforms of 1867, in particular, the lack of separation of secular and religious powers in the Jewish community; the presence of the rules for honoring customs in the organizational regulations, according to which the Jewish population could freely adhere to their customs; the evasion of Jewish men from military service due to marriage; absence of control over the activity of Kagals in agricultural business; Jews' arbitrary treatment of laws which led to their limitations as official norms for the entire community, etc. Raising these issues, T. Merunovych

emphasized that he did not seek to restrict the rights of the Jewish population but only sought the equalization of their rights with Christians, which they had been actively striving for before the events of 1861 and 1867.

T. Merunovych tried to analyze the Jewish question from different angles. His attention was drawn to the economic, political, educational, and cultural activities of the Jewish community. With this in mind, he tried to raise the key issues related to Austro-Hungarian Jews to the legislative level. In addition, as an ambassador of the Galician Regional Seim and the State Council, he repeatedly emphasized the need to equalize the rights of Jews and Christians at the meetings and in numerous petitions. His active position on this issue contributed, to some degree, to the resolution of the Jewish question. At the same time, the consistent advocacy of his position has secured him a reputation of anti-Semite despite the arguments put forward by him against such accusations.

Key words: Theophil Merunovych, Galicia

Назар ВАСЬКІВ

кандидат исторических наук,

доцент кафедры новой и новейшей истории зарубежных стран

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

(Украина, Львов) email: nazik_man@yahoo.com

МЕЖДУ АССИМИЛЯЦИЕЙ И ОБЩЕСТВЕННЫМ ПРИЗНАНИЕМ: «АНТИСЕМИТИЗМ» В ПОЛИТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ НАСЛЕДСТВЕ ТЕОФИЛА МЕРУНОВИЧА

В статье рассмотрен еврейский вопрос в мировоззренческом измерении известного политика последней четверти XIX – начала XX в. – Теофила Меруновича. На основе анализа публицистического наследства выделены причины его заинтересованности еврейской проблематикой и обобщены предложения относительно ее решения. Принимая во внимание определенную неоднозначность оценок в историографии виденья Т. Меруновича относительно перспектив развития галицких иудеев, предлагаемое исследование стало попыткой определить место и роль политика в решении еврейского вопроса в контексте зарождения и распространения антисемитского движения на европейских поприщах.

Ключевые слова: Т. Мерунович, «еврейский вопрос», евреи, антисемитизм, Галицкий Краевой сейм.

Постановка проблеми. Теофіл Мерунович (1846 – 1919) належить до когорти відомих постатей галицького політикуму останньої чверті XIX – початку XX ст. Він був відомим журналістом, політиком, публіцистом, редактором, громадським діячем, у своїй політичній та публіцистичній діяльності активно піднімав питання соціально-економічних аспектів розвитку галицьких земель. У цьому контексті помітне місце займала єврейська проблематика. Свої спостереження та напрацювання у єврейському питанні Т. Мерунович намагався втілити у життя через парламентську діяльність. У 1881 – 1914 рр. він незмінно обирався до Галицького крайового сейму, а упродовж 1896 – 1906 рр. – до Рейхсрату.

Аналіз досліджень. Активне зацікавлення Т. Меруновичем єврейською тематикою викликало науковий інтерес до нього з боку зарубіжних та вітчизняних дослідників. Мало того, в історіографії він фігурує як яскравий представник антисемітського руху. На цьому наголошують у своїх працях польські дослідники Анжей Жбіковскі (Żbikowski, 1993: 53–62; Żbikowski, 1994: 21–39) та Єжи Здрада (Zdrada, 1975: 455–457). Фрагментарні оцінки діяльності Т. Меруновича присутні і в українській історіографії. Зокрема, на антисемітські переконання у діяльності політика принагідно вказує дослідник Ігор Чорновол (Чорновол, 2002: 10). Окремий сегмент історіографічного добробку політичної та публіцистичної діяльності Т. Меруновича становлять матеріали енциклопедичних видань. Для частини з них характерна поміркована оцінка його діяльності як політика, так і публіциста. Серед них привертає увагу стаття львівського історика Мар'яна Мудрого (Мудрий, 2012: 603–604). Натомість у більшості видань діяльність політика розглядається у контексті поширення антисемітського руху, як на європейських, так і російських теренах (Мерунович, 1897). Водночас одностороннє трактування антисемітизму як явища останньої чверті XIX ст. ставить під сумнів однозначність в оцінці його позиції щодо єврейської спільноти Галичини. Тому виникає необхідність аналізу єврейського питання у публіцистичній спадщині та політичній діяльності Т. Меруновича в часі перехідного етапу для єврейського сегменту Австро-Угорської монархії, а саме періоду між рівноправністю та суспільним визнанням.

Мета статті – на основі детального вивчення публіцистичної спадщини Т. Меруновича проаналізувати позицію і роль політика у розв’язанні єврейського питання в Галичині останньої чверті XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. Уродженець Львова, яскраво виражений полонофіл, греко-католик, класичний представник «*gente ruthenus, nationale Polonus*», Т. Мерунович неухильно виступав за польсько-українське порозуміння. Середню освіту здобув у Львівській гімназії, мав незакінчену вищу, яку здобував на правничому факультеті Львівського університету (Мудрий, 2012: 603). Член польського «демократичного» табору, секретар «Польського кола», активний учасник січневого повстання 1863 р., за що був ув’язнений у австрійській тюрмі для політв’язнів у замку Куфштайн (Чорновол, 2002: 9). Після звільнення майбутній політик почав займатися журналістикою, цікавився питаннями соціально-економічного розвитку краю. На цьому етапі Т. Мерунович чи не вперше отримав можливість безпосередньої співпраці з єврейськими колами, оскільки з 1875 р., обійняв посаду відповідального редактора часопису «*Ojczyzna*» (Zdrada, 1975: 455). На цій посаді він працював над економічним блоком разом із лідером єврейських асиміляторів Бернардом Гольдманом. Водночас він активно цікавився політико-правовою та господарсько-економічною тематикою, що у підсумку знайшло відображення у його публіцистичній спадщині.

Т. Мерунович був не єдиним політиком та публіцистом, котрий піднімав єврейське питання та висував пропозиції щодо його розв’язання. З-поміж інших відомих постатей зазначеного періоду, активне зацікавлення єврейською проблематикою виявляли Іван Франко (Васьків, 2014: 187–194), Михайло Павлик (Васьків, 2010: 199–202), о. Станіслав Стояловський, Францішек Смолька (Mowy, 1868: 1–8) та ін. Це було зумовлено тим, що, починаючи з другої половини XIX ст., важливою складовою суспільно-політичного життя Галичини стала єврейська громада, яка була третьою за чисельністю спільнотою краю – після української та польської. На політичну активність галицьких євреїв значний вплив мали законодавчі перетворення 60-х рр. XIX ст. в Австрійській монархії, у результаті яких вони отримали громадянські права. Після цього євреї доволі швидко зайняли провідні позиції в економіці галицького краю, банківській справі, медицині, адвокатурі тощо. Крім того, реформи вплинули на зростання єврейської національної свідомості і спричинили появу в середовищі єврейства різних політичних рухів. Серед них найвпливовішими були прихильники асиміляції з поляками, а також сіоністи, які декларували готовність до співпраці з українцями.

Оскільки переломними для єврейського населення виявилися 60-ті рр. XIX ст., то тут доцільно зупинитися на декількох його аспектах. Передовсім, у 1861 р. розпочав роботу Галицький крайовий сейм, у якому інтереси єврейської громади відстоювали четверо депутатів (Васьків, 2008: 58–66). Своїм першочерговим завданням єврейські послі означили законодавчу боротьбу за досягнення рівноправності у краї. Її підсумком, а також з огляду на низку зовнішньополітичних обставин, що привели до утворення дуалістичної монархії, стало прийняття конституції 1867 р., за наслідками якої євреї отримали бажане рівноправ’я.

Однак рівні права для євреїв не стали запорукою їхнього суспільного визнання. На цьому шляху стояла низка перешкод як релігійного, так і правно-політичного характеру. На них і звернув увагу у своїй політичній та публіцистичній діяльності Т. Мерунович.

Єврейське питання у діяльності Т. Меруновича необхідно розглядати крізь призму поширення антисемітизму як на європейських, так і на російських теренах. Сам термін «антисемітизм» набув поширення у 1879 р. завдяки журналістській діяльності Вільгельма Марра (Козицький, 2012: 215). Прикметно, що для цього періоду антисемітизм не мав негативного означення, а його прихильники виступали за обмеження прав євреїв. Зацікавлення Т. Меруновичем єврейською проблематикою, що знайшло відображення у низці досліджень та розвідок, доволі швидко створило йому реноме, з одного боку, фахівця у єврейському питанні, а з іншого – непримиренного антисеміта. У дещо схожій ситуації також опинився І. Франко (Грицак, 2005: 79–105). У Каменяря теж присутні праці як семітського, так і антисемітського характеру, проте його світоглядні основи жодним чином не мали яскраво вираженого антиєврейського підтексту. Схожу тенденцію можна простежити і в аналізі творчого доробку Т. Меруновича. Навряд чи він виступав із суто державницьких позицій послуговуючись певними альтруїстськими поглядами у розв’язанні єврейського

питання. Можна припустити, що Т. Мерунович, піднімаючи єврейське питання у контексті антиєврейських віянь міг стати «антисемітом мимоволі». Можливо, однією з причин такого зацікавлення та способів його вирішення стало намагання пришвидшити процеси єврейської асиміляції з поляками. Водночас тих, кому служба в армії, дотримання офіційної діловодної документації, заборона або ж реформа лихварства, ліквідація традиційного способу життя в рамках замкненої релігійної громади ставали неприйнятними, чекала еміграція з Галичини. Такий варіант розвитку подій влаштовував навіть представників національно зорієнтованої частини загальноавстрійського єврейства, оскільки, відкинувши асиміляційні ідеї, вони змогли згуртуватися довкола сіоністського руху.

На додачу, ініціатива з періодичного підняття та обговорення єврейського питання як на законодавчому рівні, так і через засоби масової інформації, у тому числі і через наявні друковані ресурси Т. Меруновича, могла стати вагомим аргументом на його користь під час виборчих кампаній до представницьких органів влади. Зокрема, упродовж 1881 – 1914 рр. до Галицького Крайового сейму він обирався від сільського округу Львів – Винники – Щирець. Спочатку він входив до т.зв. «Кола селянських послів» та польського Демократичного клубу, а з 1898 р. – до Консервативної унії. Натомість до австрійського парламенту 1896 – 1906 рр. він обирався від округу сільських громад Львів – Городок – Яворів (Мудрий, 2012: 604).

Очевидно, що на зламі століть ми маємо справу із взаєминами в умовному міжнаціональному трикутнику – українцями, поляками та євреями. Не враховувати інтересів останніх, кількість яких у Галичині станом на 1900 р. складала 811 371 осіб, або 12,9 % у її Східній частині було неможливо (Wasiutycki, 1930: 91). Першими це зрозуміли поляки, котрі намагалися схилити євреїв на свій бік у політичному протистоянні з українцями. Особливо яскраво це проявилось під час виборчих кампаній до представницьких органів влади. Реакцією українського населення на таку співпрацю на додачу до економічної та кредитно-грошової діяльності євреїв стало наростання негативного суспільного сприйняття ними галицького єврейства. Останні, отримавши рівні громадянські права, не поспішали позбуватися тих привілеїв, якими користувалися як національна меншина. Цей аргумент став ключовим для політичної діяльності Т. Меруновича у контексті розв'язання єврейського питання. Його пропозиції у підсумку зводилися до зменшення впливу євреїв на економіку, торгівлю, політичне життя, промисловість. Крім цього, політик домагався виконання ними усіх норм та приписів австрійського законодавства у частині несення військової служби та знесення кагальної структури єврейської громади.

Т. Мерунович намагався різносторонньо проаналізувати єврейське питання. Його увагу привертала економічна, політична, освітня, культурна діяльність єврейської спільноти. З огляду на це, він намагався винести ключові питання, пов'язані з австро-угорським єврейством, на законодавчий рівень. Зокрема, свої міркування щодо шляхів подолання ключових проблем, пов'язаних з єврейством, Т. Мерунович розгорнув у публіцистичному жанрі. Передовсім привертаять увагу його праці, опубліковані у 1879 р. (Merunowicz, 1879a: 1–61) у яких політик детально проаналізував єврейське питання (Merunowicz, 1879b: 1–222). Прикметно, що вони побачили світ за два роки до обрання його послом Галицького крайового сейму, ставши, таким чином, його програмними документами у даному питанні. У наступних роках, а саме у 1880 р. (Merunowicz, 1880: 1–14), 1881 р. (Merunowicz, 1881: 1–45) і 1917 р. (Merunowicz, 1917: 1–156), Т. Мерунович публікував свої пропозиції у вигляді запитів до Галицького сейму, у яких пропонував шляхи розв'язання єврейського питання.

На фоні зростаючого антисемітизму Т. Мерунович неодноразово заявляв, що «[...] євреї мають більше прав, ніж християни [...]» і в численних петиціях до Сейму і Державної Ради наголошував на необхідності зрівняти їх у правах із християнами (Жиди ХХ, 1881a: 159). У зв'язку з цим 28 вересня 1881 р. він вніс чотири запити до Сейму (Stenograficzne, 1881: 123–124). У першому з них Т. Мерунович закликав ліквідувати кагали, які, на його переконання, були нічим іншим як «[...] таємничою владою єврейських рабинів». Крім цього, він пропонував створити спеціальну комісію для детального перегляду всіх законів, приписів і розпоряджень щодо євреїв (Merunowicz, 1881: 5–8), а також виділити з бюджету 1882 р. 10 тис. зл. рин. на проведення з цього приводу, під егідою Крайового віділу, спеціального наукового аналізу.

Другий запит стосувався єврейських метрик (*Stenograficzne*, 1881: 123–124). У ньому Т. Мерунович вимагав з'ясувати, чи виконується розпорядження від 15 березня 1875 р. про ведення єврейських метрик і чи були усунуті ті приписи, які надавали євреям особливі права. Він також наголошував, що існує різниця у записях двох примірників метрик, один з яких записувався у старостві, а згодом видавався при народженні, одруженні та смерті.

Третій запит стосувався проходження євреями військової служби. Для розв'язання цього питання посол пропонував у новому військовому статуті вписати такі норми, які б дали змогу контролювати місця рекрутацій (*Megunowicz*, 1881: 33).

У четвертому запиті йшлося про відкриття кредитних установ, які б, відповідно до тодішніх правових норм, могли цілком легально вести свою діяльність. Зокрема, він наголошував, що має існувати спеціальний формуляр на заставні картки, де мали зазначатися: заклад або особа, котра приймала заставу, заставлена річ, її оцінна вартість, позичкова квота, умовний відсоток, термін викупу застави. Без існування такого формуляру угода вважалася б недійсною (Жиди ХХ, 1881а: 160). Мотивував Т. Мерунович свої запити тим, що насправді домагається реалізації на практиці рівних прав як для іудеїв, так і для християн, а жодним чином не хоче позбавити євреїв законних прав і свобод (Жиди ХХ, 1881а: 160).

Перші три запити депутата були передані до адміністративної, а четвертий – до правничої комісії (Жиди ХХ, 1881а: 160). З них лише 2-й і 4-й потрапили на розгляд сейму, а 1-й і 3-й – сейм не взяв до уваги. Від правничої комісії доповідав Максиміліан Заторський, котрий стверджував, що чинні закони і розпорядження у сфері кредитних відносин повністю забезпечують виконання покладених на них функцій. У них, зокрема, міститься положення, за яким особа, що дає позику під заставу, зобов'язана видати письмовий реверс (підтвердження – Н.В.), у якому має бути детальна інформація про предмет і умови застави та низка інших положень, які детально виписані. Висновок комісії викликав протест з боку Т. Меруновича, котрий заявив таке: «[...] це велике лихо, що окрім встановлених норм уряду так мало слідкують за цією справою, і лихва на застави так поширилась в нашому краї, що лише у Львові є близько 1000 покутних (таємних – Н. В.) заставних заклади, з них тільки про 500 уряд володіє інформацією» (Жиди ХХ, 1881b: 190). При голосуванні, Сейм ухвалив запропоноване комісією рішення (Жиди ХХ, 1881b: 190).

Щодо запиту Т. Меруновича стосовно єврейських метрик, то адміністративна комісія надала пояснення, що від 1875 р. діє міністерське розпорядження, згідно з яким метрики повинні вестися на «на дві руки» і староства мають контролювати, чи ці книги ведуться згідно з чинними нормами, у якому стані зберігаються та ін. Якщо ж ці норми не виконуються належним чином, то за такі дії передбачено штрафні санкції. З огляду на це, комісія постановила, що для повноцінного ведення єврейських метрик достатньо розпорядження від 1875 р. Після завершення доповіді розпочалася дискусія навколо порушеного питання. З єврейської сторони виступили депутати Б. Гольдман та Філіп Цукер, котрі заявили, що метрики ведуться відповідно до усіх норм і приписів (*Stenograficzne*, 1881: 457–459, 461–464). Тоді ж виступили Т. Мерунович, Теофіл Журовський, Тадей Романович, Йосиф Менцінський і Станіслав Мадейський, які, зі свого боку, зазначили наступне: «[...] правда, що жоден з послів не здатен довести, що єврейські метрики ведуться у невідповідності до існуючих норм, однак зі 100 послів, напевно, 30 є переконаними у цій невідповідності» (*Stenograficzne*, 1881: 457–459, 461–464). Депутати закликали уряд ретельно перевірити, чи справді єврейські метрики ведуться згідно зі встановленими нормами. Під час голосування Сейм прийняв рішення, передати справу на розгляд урядові «для докладного дослідження» (Жиди ХХ, 1881b: 191).

Діяльність Т. Меруновича у єврейському питанні була більш ніж активною. Так, на засіданні від 15 вересня 1882 р. він виступив із заявою, у якій йшлося про скасування законів і приписів для єврейського населення, які до певної міри робили їх становище привілейованим. «Я не належу до антисемітів [...] і не хочу відбирати в жидів їх права, – заявляв Т. Мерунович, – але хочу надати їм повну рівноправність з християнами, а для цього необхідно скасувати ті постанови, які ще тоді були їм надані, коли не мали рівних прав і які надають їм якісь окремішні права, яких християни не мають» (Сойм, 1882: 148). Водночас, його наступні

слова, а саме те, що «[...] в Талмуді існують приписи, які дозволяють вбивати християн, для отримання їхньої крові», викликали обурення у єврейських послів Ф. Цукера, Філіпа Фрухтмана і Б. Голдмана, котрі переконували у безпідставності цих звинувачень. Заспокоєння сторін настало лише після втручання маршалка Миколая Зиблікевича, а власне сам запит обговорено 10-го жовтня на 22-му засіданні Сейму (Сойм, 1882a: 148). Після обговорення прийнято рішення звернутися до уряду з проханням владнати справу єврейських кагалів у такий спосіб, щоб вони (кагали – Н. В.) не могли втручатися в цивільні й адміністративні справи (Сойм, 1882a: 148). Зрештою справу було передано до Відня.

Оновлений склад Галицького сейму 1883 р. стояв щодо єврейського населення на попередніх засадах. Нерозв'язаним залишалося питання єврейських кагалів, про що засвідчив запит Т. Меруновича, у якому було прохання до уряду заборонити кагалам займатися діяльністю, яка не входить до їхньої компетенції. Під цією заявою підписалися також українські послы (Сойм, 1883: 236). На переконання А. Жбіковського, питання кагалів мало й політичний підтекст, оскільки у зазначений період, їхні представники, особливо з Угорщини, ставали знаними політиками та діячами. Крім цього, кагал утримував рабінат, мікву, шпиталь, синагогу, частково освітні заклади (Їбіkowski, 1994: 35). Докладніше законопроект розглянуто на 8-му засіданні, коли зачитано запит Т. Меруновича до уряду, у якому піднімалось і питання лихварської діяльності: «Чи знає уряд і як збирається з тим боротися, що в нас на сьогодні існує 59 єврейських позичкових спілок, які, крім лихварських відсотків, побирають ще й інші?» (Сойм, 1883: 242). Мало того, депутат перелічив ті привілеї, якими користувалися євреї після отримання громадянських прав. Їхня суть полягала у такому: 1) відсутність розмежування світських і релігійних повноважень у єврейській громаді; 2) наявність в організаційному статуті норм шанування звичаїв, згідно з якими єврейське населення вільно і безперешкодно дотримувалося своїх звичаїв і обрядів; 3) ведення єврейських метрик з дотриманням відповідних вимог; 4) ухилення єврейських чоловіків від військової служби через одруження; 5) укладення єврейських шлюбів у невідповідності до цивільних норм (відсутність сакрального таїнства укладення, наявність шлюбного контракту – Н. В.); 6) питання організаційної і практичної діяльності єврейських хедер; 7) часті випадки застосування судовими трибуналами, так званими кагальними судами, «своїми примусовими засобами» права екзекуції; 8) відсутність контролю за діяльністю кагалів у веденні господарської діяльності; 9) діяльність єврейських віросповідних громад, а саме їхній політичний статус, що забезпечував «ім наші устави», поряд із відсутністю такого статусу в християнських громадах; 10) довільне трактування євреями законів, що призводило до їх обмеженості як офіційних норм щодо всього населення (Жиди XXV, 1883a: 287–288). Тут, зокрема, йшлося про краківського рабина, посла до Державної Ради з округу Коломия – Снятин – Бучач Симеона Шрайбера, котрий у своєму поданні до Ради висловлював прохання, аби євреї могли користуватися приписами, описаними в книзі «Shulkhan Aguch» («Накритий стіл»), додавши, що він (Шрайбер – Н. В.) не просить нічого нового, а лише те, що євреям приписується (Жиди XXV, 1883b: 299). Детально розглянувши це прохання, міністерство його відхилило.

Наступного, 1884 р., на 31-му засіданні Галицького сейму Т. Мерунович вніс новий запит, що стосувався бездіяльності спеціальної комісії на чолі з Казиміром Грохольським, яка мала розглянути вищезгадані пункти привілейованого, на думку автора, становища іудеїв. Голова комісії на поставлене йому в Сеймі запитання відповів, що «[...] комісія не мала часу розглянути даний запит». Після завершення засідання, дорозгою додому К. Грохольський зазнав розбійницького нападу, наслідком чого стала його госпіталізація (Сойм, 1884: 226).

Висновки. Таким чином, єврейське питання набуло вагомого значення в публіцистичній спадщині та політичній діяльності Т. Меруновича. Він ставив за мету його розв'язання шляхом реалізації повної рівноправності іудеїв, що полягала у забезпеченні суспільного визнання та поглиблення громадянських прав і свобод. Т. Мерунович відкидав закиди єврейських депутатів та громадських діячів у пропаганді антисемітизму, наголошуючи на тому, що цим лише сприяє тим вимогам, які ставили перед собою єврейські депутати упродовж 1861 – 1867 рр. Однак для цього необхідно було позбутися тих привілейованих пережитків, якими користува-

лися євреї до набуття рівноправності. З огляду на це, політична та публіцистична діяльність Т. Меруновича доповнила та піднесла на новий, законодавчий рівень єврейське питання на галицьких теренах, а пропозиції щодо його розв'язання знайшли часткову підтримку з боку офіційних органів влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Васьків, 2008 – Васьків Н. Єврейське представництво в Галицькому крайовому сеймі (1861 – 1914) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2008. Вип. 17. С. 58–66.
- Васьків, 2010 – Васьків Н. Українсько-єврейські відносини в публіцистиці М. Павлика (на матеріалах ЦДІАЛ України) // Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали п'ятої наукової краєзнавчої конференції (12 листопада 2010 р.). 2011. С. 199–202.
- Васьків, 2014 – Васьків Н. Публіцистична спадщина Івана Франка як джерело до вивчення єврейського питання у Східній Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2014. Вип. 2. Ч. 1. С. 187–194.
- Грицак, 2005 – Грицак Я. Між семітизмом й антисемітизмом: Іван Франко та єврейське // Дрогобицький краєзнавчий збірник. 2005. Вип. IX. С. 79–105.
- Жиди XX, 1881a – Жиди XX // Батьківщина. 1881. № 20. С. 159–160.
- Жиди XX, 1881b – Жиди XX. Сейм галицький в єврейській справі // Батьківщина. 1881. № 24. С. 190–191.
- Жиди XXV, 1883a – Жиди XXV. Привілеї жидів в Австрії // Батьківщина. 1883. № 48. С. 287–288.
- Жиди XXV, 1883b – Жиди XXV. Привілеї жидів в Австрії (Кінець) // Батьківщина. 1883. № 50. С. 299.
- Козицький, 2012 – Козицький А. Геноцид та політика масового винищення цивільного населення у XX ст. (причини, особливості, наслідки): навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Львів, 2012. 608 с.
- Мерунович, 1897 – Мерунович, Теофіл (Merunowicz) – Ср. Kolmer, Das neue Parlament, 1897. Доступ отримано 20 лютого 2018 р.: https://ru.wikisource.org/wiki/ЕЭБЕ/Мерунович,_Теофіл.
- Мудрий, 2012 – Мудрий М. Мерунович Теофіл. // Енциклопедія Львова. Т. 4 / За ред. А. Козицького. Львів, 2012. С. 603–604.
- Сойм краєвий, 1882a – Сойм краєвий // Батьківщина. 1882. № 19. С. 148–149.
- Сойм краєвий, 1882b – Сойм краєвий // Батьківщина. 1882. № 20. С. 157.
- Сойм краєвий, 1883a – Сойм Краєвий // Батьківщина. 1883. № 39. С. 236.
- Сойм Краєвий, 1883b – Сойм Краєвий // Батьківщина. 1883. № 40. С. 242.
- Сойм Краєвий, 1884 – Сойм Краєвий // Батьківщина. 1884. № 37. С. 226.
- Чорновол, 2002 – Чорновол І. Українська фракція Галицького крайового сейму 1861 – 1901 (нарис з історії українського парламентаризму) Праці відділу нової історії. Число 1. Львів, 2002. 288 с.
- Merunowicz, 1879a – Merunowicz T. O metodzie i celach rozpraw nad kwesty zdywsk przez Teofila Merunowicz. Lwów, 1879. 61 s.
- Merunowicz, 1879b – Merunowicz T. Zydzi. Lwyw, 1879. 222 s.
- Merunowicz, 1880 – Merunowicz T. Siedm prońb wniesionych do Wysokiego Sejmu Krajowego Galicyjskiego w sesyi z roku 1880 w sprawie rywnouprawnienia zydyw. Lwów, 1880. 14 s.
- Merunowicz, 1881 – Merunowicz T. Wnioski Sejmowie w sprawie Zydowskiej. Lwyw, 1881. 45 s.
- Merunowicz, 1917 – Merunowicz T. Zydowska polityka narodowa obecnej doby (Die Ostjudenfrage). Lwyw, 1917. 156 s.
- Mowy, 1868 – Mowy posia Franciszka Smolki wygioszone na posiedzeniach galic. Sejmu dnia 30 wneńnia i 3 paǳiernika 1868 r. w kwestyi ȳdowskiej. Lwyw, 1868, 8 s.
- Stenograficzne, 1881 – Stenograficzne Sprawozdania z czwartej sesyi czwartego peryodu Sejmy Krajowego Krylestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Ksikstwem Krakowskiem w roku 1881. Posiedzenie 1–29. Przytȳm: 1. Indeks osyb. 2. Indeks przedmiotyw. – S. 123–124.
- Wasiutycki, 1930 – Wasiutycki B. Ludnońż Zydowska w Polsce w wiekach XIX i XX. Warszawa, 1930. 225 s.
- Żbikowski, 1993 – Żbikowski A. Rozwyj ideologii antysewickiej w Galicji w II polowie XIX w.: Teofila Merunowicza atak na ȳdowskie kahaıy // Biuletyn Zydowskiego Instytutu Historycznego. 1993. N. 3–4. S. 53–62.
- Żbikowski, 1994 – Żbikowski A. Rozwyj ideologii antysewickiej w Galicji w II poiwie XIX w.: Teofila Merunowicza atak na ȳdowskie kahaıy // Biuletyn Zydowskiego Instytutu Historycznego. 1994. N. 1–3. S. 21–39.
- Zdrada, 1975 – Zdrada J. Merunowicz Teofil // Polski Siownik Biograficzny. 1975. T. XX, z. 3. S. 455–457.

REFERENCES

- Vaskiv, 2008 – Vaskiv N. Yevreiske predstavnytstvo v Halytskomu kraiovomu seimi (1861–1914) [The Jewish representation in the Galychina regional Diet] // *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. 2008. Vyp. 17. S. 58–66. [in Ukrainian].
- Vaskiv, 2014 – Vaskiv N. Publitsystychna spadshchyna Ivana Franka yak dzherelo do vyvchennia yevreiskoho pytannia u Skhidnii Halychyni naprykintsi XIX – pochatku XX st. [Ivan Franko's journalistic heritage as a source to study the Jewish Question in Galicia in the late nineteenth – early twentieth century] // *Naukovi zapysky Ternopils'koho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istorii*. 2014. Vyp. 2. Ch. 1. S. 187–194. [in Ukrainian].
- Vaskiv, 2010 – Vaskiv N. Ukrainsko-yevreiski vidnosyny v publitsystytsi M. Pavlyka (na materialakh TsDIAL Ukrainy) [The Ukrainian-Jewish relations in the journalistic heritage of M. Pavlyk (on materials of CSHAiL of Ukraine)] // *Istorychni pamiatky Halychyny. Materialy piatio naukovoï kraieznavchoï konferentsii (12 lystopada 2010 r.)*. 2011. S. 199–202. [in Ukrainian].
- Hrytsak, 2005 – Hrytsak Y. Mizh semityzmozom y antysemityzmozom: Ivan Franko ta yevreiske pytannia питання [Between Semitism and Antisemitism: Ivan Franco and the Jewish question] // *Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk*. 2005. Vyp. IKh. S. 79–105. [in Ukrainian].
- Zhydy XX, 1881a – Zhydy XX [Jews XX] // *Batkivshchyna*. 1881. № 20. S. 159–160. [in Ukrainian].
- Zhydy XX, 1881b – Zhydy XX. Seim halytskyi v yevreiskii spravi [Jews XX. Galician Sejm in the Jewish cause] // *Batkivshchyna*. 1881. № 24. S. 190–191. [in Ukrainian].
- Zhydy XXV, 1883a – Zhydy XXV. Pryvilei zhydiv v Avstrii [Jews XXV. Privileges of Jews in Austria] // *Batkivshchyna*. 1883. № 48. S. 287–288. [in Ukrainian].
- Zhydy XXV, 1883b – Zhydy XXV. Pryvilei zhydiv v Avstrii (Kinets) [Jews XXV. Privileges of Jews in Austria (The end)] // *Batkivshchyna*. 1883. № 50. S. 299. [in Ukrainian].
- Kozytskyi, 2012 – Kozytskyi A. Henotsyd ta polityka masovoho vynyshchennia tsvyilnoho naselennia u XX st. (prychyny, osoblyvosti, naslidky): navch. posib. dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv [Genocide and the policy of mass extermination of the civilian population in the twentieth century. (causes, features, consequences)]. Lviv, 2012. 608 c. [in Ukrainian].
- Merunovych, 1897 – Merunovych, Teofyl (Merunowicz) [Theophil Merunovych] – Sr. Kolmer, Das neue Parlament, 1897. Dostup otrymano 20 liutoho 2018 r.: https://ru.wikisource.org/wiki/ЕЭБЕ/Merunovych,_Teofyl. [in Russisan].
- Mudryi, 2012 – Mudryi M. Merunovych Teofil [Theophil Merunovych] // *Entsyklopediia Lvova*. T. 4 / Za red. A. Kozytskoho. Lviv, 2012. S. 603–604. [in Ukrainian].
- Soim kraievyi, 1882a – Soim kraievyi [Regional Diet] // *Batkivshchyna*. 1882. № 19. S. 148–149. [in Ukrainian].
- Soim kraievyi, 1882b – Soim kraievyi [Regional Diet] // *Batkivshchyna*. 1882. № 20. S. 157. [in Ukrainian].
- Soim kraievyi, 1883a – Soim Kraievyi [Regional Diet] // *Batkivshchyna*. 1883. № 39. S. 236. [in Ukrainian].
- Soim Kraievyi, 1883b – Soim Kraievyi [Regional Diet] // *Batkivshchyna*. 1883. № 40. S. 242. [in Ukrainian].
- Soim Kraievyi, 1884 – Soim Kraievyi [Regional Diet] // *Batkivshchyna*. 1884. № 37. S. 226. [in Ukrainian].
- Chornovol, 2002 – Chornovol I. Ukrainska fraktsiia Halytskoho kraiovoho seimu 1861–1901 (narys z istorii ukrainskoho parlamentaryzmu) [Ukrainian fraction of the Galician Regional Diet 1861-1901 (essay on the history of Ukrainian parliamentary)]. Pratsi viddilu novoi istorii. Chyso 1. Lviv, 2002. 288 c. [in Ukrainian].
- Merunowicz, 1879a – Merunowicz T. O metodzie i celach rozpraw nad kwesty iydysk przez Teofila Merunowicz [On the methods and aims of solving the Jewish question by Theophil Merunovych]. Lwyw, 1879. 61 s. [in Polish].
- Merunowicz, 1879b – Merunowicz T. Zydzi. [Jews] Lwyw, 1879. 222 s. [in Polish].
- Merunowicz, 1880 – Merunowicz T. Siedm prob wniesionych do Wysokiego Sejmu Krajowego Galicyjskiego w sesyi z roku 1880 w sprawie rywnouprawnienia zydyw [Seven statements submitted for consideration by the Galician Sejm at the 1880 session concerning the equal rights of the Jews]. Lwyw, 1880. 14 s. [in Polish].
- Merunowicz, 1881 – Merunowicz T. Wnioski Sejmowie w sprawie Zydowskiej [Propositions to the Diet in Jewish question]. Lwyw, 1881. 45 s. [in Polish].
- Merunowicz, 1917 – Merunowicz T. Zydowska polityka narodowa obecnej doby [Modern Jewish National Politics] (Die Ostjudenfrage). Lwyw, 1917. 156 s. [in Polish].
- Mowy, 1868 – Mowy posla Franciszka Smolki wygloszone na posiedzeniach galic. Sejmu dnia 30 wresnia i 3 pazdziernika 1868 r. w kwestyi zydowskiej [Speech by Francishka Smolka at the meetings of the Galician Diet on September 30 and October 3, 1868. About the Jewish Question]. Lwyw, 1868. 8 s. [in Polish].
- Stenograficzne, 1881 – Stenograficzne Sprawozdania z czwartej sesyi czwartego peryodu Sejmy Krajowego Krylestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Ksikstwem Krakowskiem w roku 1881. Posiedzenie 1–29 [Re-

ports from the Fourth Session of the Fourth Period of the Diet of the National Kingdom of Galicia and Lodomeria along with the Grand Duchy of Crakow in 1881. Session 1–29.]. Przytym: 1. Indeks osyb. 2. Indeks przedmiotow. S. 123–124. [in Polish].

Wasiutycki, 1930 – Wasiutycki B. Ludność Żydowska w Polsce w wiekach XIX i XX [Jewish population in Poland in the nineteenth and twentieth centuries]. Warszawa, 1930. 225 s. [in Polish].

Zbikowski, 1993 – Zbikowski A. Rozwój ideologii antysemitycznej w Galicji w II połowie XIX w.: Teofila Merunowicza atak na żydowskie kahały [Development of the anti-Semitic ideology in Galicia in the second half of the 19th century: Theophil Merunovich attack on the Jewish kahal] // Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego. 1993. N. 3–4. S. 53–62. [in Polish].

Zbikowski, 1994 – Zbikowski A. Rozwój ideologii antysemitycznej w Galicji w II połowie XIX w.: Teofila Merunowicza atak na żydowskie kahały [Development of the anti-Semitic ideology in Galicia in the second half of the 19th century: Theophil Merunovich attack on the Jewish kahal] // Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego. 1994. N. 1–3. S. 21–39. [in Polish].

Zdrada, 1975 – Zdrada J. Merunowicz Teofil [Theophil Merunovich] // Polski Słownik Biograficzny. 1975. T. XX, Z. 3. S. 455–457. [in Polish].

Стаття надійшла до редколегії 13.02.2018 р.